

Alexandre Sanvisens o la renovació dels estudis universitaris de Pedagogia

ANTONI J. COLOM CAÑELLAS

El 1956, al Regne Unit, William Ross Ashby publicava *Introduction to Cybernetics*. Anys més tard, en concret el 1965, a Alemanya, Helmer Frank edità *Reading (Kybernetik)*, i després, a partir ja de 1972, ensenyà Pedagogia Cibernètica a la recent creada Universitat de Paderborn. A França, el 1963, el matemàtic i inspector escolar Louis Couffignal donava a la llum *La Cybernétique*. Finalment, N. L. Landa publicava a l'URSS, el 1968, *Cibernética i Pedagogía*. En el si d'aquest panorama i de Barcelona estant, Alexandre Sanvisens traduïa el 1956 la *Cybernétique* de G. T. Guilbaud (original de 1954), primer llibre a Europa i, per tant, també a Espanya sobre la qüestió, tot aprofitant l'ocasió per introduir-hi un apèndix, «Los problemas de la cibernética», de seixanta pàgines, que redactà expressament. D'altra banda, a partir de 1969, engegà a la Universitat de Barcelona l'assignatura anomenada Pedagógica Cibernética.

Si el lector compara aquestes dades arribarà a la conclusió que l'aportació catalana a la cibernètica de mans d'Alexandre Sanvisens és absolutament capdavantera a Europa, quelcom incompreensible amb la situació científica, i l'aïllament internacional que aquí es patia. La seva dedicació a aquesta temàtica continuaria al llarg de la seva vida, ja que també seria ell qui introduiria a Espanya la Teoria dels Sistemes Generals, l'any 1972, amb un article publicat a la *Revista Española de Pedagogía*, quatre anys abans de la publicació al castellà de l'obra de Ludvig V. Bertalanffy *General Systems Theory*. Però, qui era aquest home tan posat al dia en una temàtica arreu desconeguda?

Alexandre Sanvisens Marfull (Mollet del Vallès 1918 - Barcelona 1995), cate-
dràtic d'universitat, fou persona afable on n'hi hagués, atenta i propera, sempre
estimulant, fonamentalment d'acòlits, o sia de deixebles doctorands, de joves pro-
fessors ja iniciats, d'estudiants de màsters i postgraus, diríem avui..., amb els
quals es reunia sovint en situacions informals, fonamentalment a la nit, car tenia

un ritme vital un xic diferent de la resta dels humans; i és que no dormia, o tot just descansava un parell d'hores, fet aquest que sens dubte el va ajudar a aconseguir una cultura veritablement enciclopèdica, diversa, fins i tot sorprenent. Aclaparadora, podríem dir.

Director teatral en la seva joventut, preocupat pels nous mitjans de comunicació, aficionat a l'excursionisme, apassionat per la biologia, ja que fins i tot es va fer amb un laboratori a casa seva (d'aquí li va sorgir l'interès per la cibernètica); bon matemàtic, coneixedor de la física del seu temps, fou a la vegada un addicte a la història i al Segle d'Or espanyol, a Cervantes i el *Quixot*, i a la mística de santa Teresa; fou un expert en actes sacramentals, a la vegada que en Balma i Ramon Llull o, en un altre ordre de coses, en els metges espanyols del segle XVIII, o en Josep de Letamendi, metge també del XIX... Si a tot això hi afegim el seu interès per la publicitat, o les seves dèries envers la cultura dels ibers, la vida de Cristòfor Colom, la novel·la negra, la ciència-ficció..., ens podem adonar del seu ampli bagatge cultural, aliè —no s'ha d'oblidar— a la seva formació acadèmica i a la seva tasca professional universitària, centrada en la Filosofia, la Sociologia, l'Antropologia i la Pedagogia principalment, sense oblidar la seva llicenciatura en Dret.

Cursà les primeres lletres amb els escolapis i tot seguit estudià el batxillerat a l'anomenat Institut Nacional de Barcelona, instal·lat aleshores a l'edifici de la Universitat, on després estudiaria les carreres de Dret i Filosofia, a la vegada que finalitzava els de Magisteri. El 1942, ultimada la seva etapa d'estudiant, el trobam com a professor ajudant del doctor Tomàs Carreres Artau, catedràtic aleshores d'Ètica. Quan aquest es jubilà, continuà com a professor, fonamentalment de Sociologia, treballant al mateix temps, i en l'espai de deu anys, a l'Arxiu Etnogràfic i Folkloric de Catalunya, que presidia el mateix Carreres Artau. Fou ell qui li dirigí la tesi doctoral, presentada el 1948 i centrada en la filosofia d'Andrés Piquer, metge valencià del segle XVIII.

A partir d'aquí continuà la seva formació filosòfica i el 1958 aprovà les oposicions d'adjunt d'universitat a l'especialitat de Filosofia. L'any següent, i fins el 1964, fou nomenat rector de la Universitat Laboral de Tarragona, un centre dedicat als fills dels obrers on s'impartien ensenyaments de batxillerat, formació professional i enginyeria tècnica. Aquí cal fer un incís, ja que és en aquests anys quan, a causa de les seves responsabilitats, es consolida el seu interès per les qüestions pedagògiques, que es palesaren definitivament en ocasió del seu viatge als Estats Units, que va fer en l'espai de dos mesos durant els quals aprofità per estudiar el sistema educatiu americà i actualitzar la seva formació cibernètica.

De retorn a Barcelona, es trobà sense lloc al Departament de Filosofia i s'ubicà en el de Pedagogia; ensenyà Sociologia de l'Educació i diverses matèries relacionades amb la història de la pedagogia i la pedagogia comparada, col·laborant amb el professor Joan Tusquets en l'edició de la revista *Perspectivas Pedagógicas*. El 1969

aprovà l'agregació de Pedagogia Social i Sociologia de l'Educació. Dos anys després va succeir el doctor Tusquets en la càtedra de Pedagogia General, que anys més tard canviaria la denominació per Teoria de l'Educació, avançant-se en aquest sentit a la decisió ministerial de 1983; amb això iniciaria a Espanya l'actualització dels estudis de l'antiga pedagogia germànica per una visió més pragmatista i actualitzada de l'educació. Com a catedràtic, fou cap de departament i degà de la Facultat d'Educació. Del seu tarannà intel·lectual i humà parlen les noranta tesis de llicenciatura i les cinquanta-cinc de doctorat que dirigí. En la dècada dels anys vuitanta, la seva visió sistèmica i cibernètica es deixà sentir amb força fora dels seus àmbits, tal com demostra el fet de la publicació d'una *Pedagogia sistèmica* el mateix any que es jubilava (1987), en la qual intervingueren professors de cinc universitats espanyoles.

S'ha volgut veure el doctor Sanvisens com un continuador de la pedagogia clàssica catalana, enllaçant-lo amb Joan Roura Parella (1897-1983) i l'esperit pedagògic del Seminari de Pedagogia. Aquí cal dir que, si bé fou ell qui el 1983 (el 17 d'octubre), en ocasió de la commemoració del cinquantenari dels estudis pedagògics a la Universitat de Barcelona, dictà una conferència sobre Roura, present a l'acte, mai va fer gala de la seva influència; el mateix podem dir de la tradició catalana de la filosofia escocesa del sentit comú, que coneixia prou bé. Òbviament fou un estudiós de la filosofia, que explicà a la Universitat durant més de vint anys, i era prou conscient del catalanisme cultural i àdhuc polític; ara bé, tot això no significa que qualsevol directriu que no vagi encaminada a glossar la seva aportació cibernètica —una de les primeres d'Europa— sigui un exercici de menyspreu envers la part més important i rellevant de les seves realitzacions. No es pot consentir fer de Sanvisens un intel·lectual provincià, d'aquells de capelletes i tradicions. Ell va fer el més difícil: fer país des de l'internacionalisme de la seva obra.

La cibernètica és, per Alexandre Sanvisens, un element metodològic per comprendre el fet humà. No «cibernetitza» la realitat, ni menys encara la realitat humana, sinó que demostra que allò que és real és explicable sota postulats cibernètics, des del cervell fins a la societat. A més, en la cibernètica hi descobreix un tot indissoluble on l'estructura, la funció i la relació superen l'antítesi comprensiva de la realitat: o bé estàtica o bé dinàmica. O sia, li permet parlar d'una realitat que és i que, a la vegada, tendeix a ser, on la relació entre els elements —estructura— possibilita la seva operativitat —funció—, és a dir, el seu procés.

Des d'aquest punt de vista s'avantatgen les limitacions de l'estructural funcionalisme, puix la cibernètica no redueix les coses a la seva consistència (estructura), que seria una nova forma d'aristotelisme, ni tampoc a la pura operativitat (funció), que seria una altra forma de relativisme. Es trenca doncs la visió dual que sobre la realitat ha sustentat la filosofia al llarg del temps, fent ara possible l'estudi unitari de l'home, el que és i les seves accions, sense desvirtuar mai la seva complexitat.

És aquest esquema el que aplicarà a l'educació. Educar és per ell autodirigir-se i autoregular-se d'acord amb patrons (axiologia), com a fruit de les informacions del medi. D'aquesta forma es possibilita, per una part, la introjecció, o formació de la consciència i la integració de valors, i per l'altra, l'adaptació social. Ara bé, això no implica concloure amb el fet educatiu, car és el punt de partida per a l'optimització de l'home, és a dir, per al seu millorament. Educar implica aprendre a regular-se mitjançant la introjecció i l'adaptació d'informació i valors —aparició de la consciència—, que a la vegada possibilitarà el seu perfeccionament: l'optimització projectiva. L'educació, doncs, com una explicació sobre com l'home es va modificant sense deixar de ser ell mateix.

L'educació es desenvolupa sota un paradigma axiològic (patró), en un intent d'aconseguir una ètica en el fer i en el pensar (funció) del subjecte (estructura) per així millorar la persona i la societat (optimització). En definitiva, la visió cibernètica acaba amb els dogmatismes substancialistes i relativistes aconseguint una nova perspectiva a la vegada estructural, relacional i funcional; d'aquesta manera, l'acció, entesa com una interdependència relacional, possibilita estudiar la realitat en si (visió sistèmica) i àdhuc la seva realització constant (visió cibernètica). La cibernètica sota el guiatge del doctor Sanvisens aconsegueix una explicació humanística de l'educació i, en general, de la vida. Mai no enfocà la cibernètica des d'una perspectiva tècnica ni mecanicista, ja que el seu objectiu fou sempre arribar a explicar el fenomen humà. Aleshores, no cal estranyar-se que un dels seus llibres més importants es titulés *Cibernética de lo humano*.

Finalment, cal destacar una aportació que mai no s'ha tingut en compte, i és que el doctor Sanvisens no es deixà dur per les ideologies dominants en la pedagogia espanyola. És necessari recordar, perquè si no es recorda hom s'oblida de les coses, que la pedagogia universitària de llavors estava a Madrid en mans de l'Opus (Víctor García), del Movimiento (Anselmo Romero, exalferes provisional) i del neotomisme (Juan Zaragüeta), present també a Barcelona amb Joan Tusquets (prevere i canonge). I és que Sanvisens desenvolupà una pedagogia universitària dessacralitzada, on mai la ideologia o la religió es van fer presents, tot apropant-la a models més adients a la visió internacional i científica que es tenia de la Teoria de l'Educació.¹

1. Una informació més completa i acurada dels diversos aspectes de la seva vida, la seva personalitat i el seu pensament, així com de les seves aportacions, es troba a *Doctor Alexandre Sanvisens Marfull, pedagog i pensador*, Barcelona, Publicacions de la Universitat de Barcelona, 2005. En referència a les obres citades que incideixen sobre la seva obra, vegeu GUILBAUD, G. T., *La Cibernética*, Barcelona, Vergara, 1956, on l'apèndix del doctor Sanvisens («Los problemas de la cibernética») ocupa les pàgines 165-225. També vegeu SANVISENS, A., *Cibernética de lo humano*, Barcelona, Oikos Tau, 1984; CASTILLEJO, J. L.; COLOM, A. J., *Pedagogía Sistémica*, Barcelona: CEAC, 1987, amb un treball d'A. Sanvisens (p. 109-138) titulat «La concepción sistémico-cibernética de la educación», clau per copsar el seu pensament.